Exploatarea corpusului de limbă franceză pentru redactarea dicţionarului bilingv român-francez de termeni religioşi ortodocşi

Felicia DUMAS

Nous nous proposons de présenter quelques stratégies d'exploitation du corpus de sources religieuses (écrites et orales) de langue française utilisées dans le but d'établir les équivalences de plusieurs termes et expressions roumaines à contenu confessionnel orthodoxe, tels ***harţi, bogdaproste, colivă, dezlegare la peşte, denie, priveghere, trezvie, vămile văzduhului****, mentionnés dans le dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes, que nous avons rédigé dans le cadre d'un projet de recherche financé par le CNCSIS de Roumanie et publié l'année dernière chez Doxologia, la Maison d'éditions de la Métropole de Moldavie et de Bucovine.*

În vederea elaborării şi redactării unui dicţionar bilingv român-francez de termeni religioşi ortodocşi[1] -primul din cultura lexicografică românească-, o etapă de reflecţie importantă a reprezentat-o constituirea corpusului de literatură specializată de lucru şi mai ales, exploatarea acestuia în vederea stabilirii echivalenţelor lexicale între cele două limbi. Am precizat şi argumentat în altă parte faptul că individualizarea confesională a Ortodoxiei din Franţa s-a făcut în limba franceză la nivelul unei terminologii specializate, religioasă ortodoxă, la fel de precisă din punctul de vedere al denumirilor sale ca oricare alta. Spre deosebire de celelalte terminologii, a căror caracteristică principală este dominanta referenţială tehnică, terminologia religioasă ortodoxă din limba franceză este una culturală, de tip confesional, creştin[2]. Pentru redactarea dicţionarului, am urmărit o reprezentativitate cvasi-exhaustivă a acesteia la nivelul unui corpus pe care l-am dorit cît mai bogat şi mai divers ilustrat din punctul de vedere al tipologiei surselor, de limbă franceză, de confesiune ortodoxă şi de jurisdicţii diferite. Principala caracteristică a Ortodoxiei de expresie franceză este coexistenţa mai multor jurisdicţii canonice într-un singur teritoriu (al Hexagonului), datorată specificităţii

[1] Felicia Dumas, *Dicţionar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez,* Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Editura Doxologia, 2010.

[2] Felicia Dumas, «La rédaction d'un dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes: quelques aspects d'un projet de recherche», in *Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică şi ştiinţă literară*, vol. IV, Chişinău, CEP USM, 2010, p.216-227.

BDD-A100 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

sale, de confesiune creştină adusă în Franţa şi înrădăcinată aici de mai multe valuri de emigranţi: ruşi (după revoluţia bolşevică), greci din Asia Mică (după 1922), români, ucraineeni, sîrbi (după căderea comunismului în Europa de Est)[3]. Practicată de primele generaţii în limbile materne respective - situaţie care continuă şi în prezent în diverse parohii şi mănăstiri din Franţa -, Ortodoxia a atras şi numeroşi francezi, ceea ce a determinat o traducere a cărţilor de cult şi a textelor sale liturgice în limba franceză[4]. Există mai multe astfel de traduceri, în special pentru textele semnificative precum cel al liturghiei euharistice, spre exemplu, realizate (în general) de traducători francezi de jurisdicţii diferite. Pentru configurarea şi exploatarea corpusului de limbă franceză, am urmărit şi avut în vedere reprezentativitatea normativă largă a termenilor religioşi ortodocşi (mai ales a împrumuturilor din diferitele limbi tradiţional ortodoxe, în special din greacă) la nivelul diferitelor feluri de surse ortodoxe, indiferent de jurisdicţie.

Prin urmare, corpusul de literatură religioasă de limbă franceză, cu specific confesional creştin ortodox care a stat la baza elaborării dicţionarului a fost alcătuit din aproximativ cincisprezece tipuri de surse, scrise şi înregistrate. Din prima mare categorie (de surse scrise) fac parte texte liturgice propriu-zise, cărţi bisericeşti (Liturghiere, Acatistiere, Arhieraticonul, Ceaslovul, Triodul, Panihida etc.), lucrări de cateheză şi de spiritualitate, de teologie (redactate în limba franceză de teologi francezi sau traduse din greacă, rusă, engleză), mici glosare ortodoxe (amplasate în general la sfîrşitul unor traduceri de lucrări de spiritualitate, cu scopul iniţierii cititorului în terminologia ortodoxă din limba franceză), calendare liturgice, reviste, foi parohiale. Pe lîngă numele comune (bogat reprezentate în aproximativ 900 de intrări lexicografice), am inclus în dicţionar şi o serie de nume proprii cu specificitate creştin-ortodoxă. Un statut aparte îl au, printre acestea, numele de sfinţi menţionaţi în calendarul ortodox şi în sinaxare, pe care le-am redat la sfîrşitul dicţionarului. Pentru menţionarea echivalenţelor acestora din limba franceză, am consultat mai multe calendare liturgice folosite în diferite parohii şi mănăstiri ortodoxe din Franţa[5], de jurisdicţii diferite, pentru reţinerea numelor proprii unanim folosite pentru sfinţii respectivi în limba franceză. În privinţa revistelor, am acordat o importanţă deosebită buletinului de informare al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale cu sediul la Paris (Limours) - *Feuillet Saint*

[3] Felicia Dumas, *L'Orthodoxie en langue française –perspectives linguistiques et spirituelles,* Iaşi, Casa editorială Demiurg, 2009.

[4] Prima parohie de limbă franceză a fost înfiinţată în 1927 la Paris, fiindu-i încredinţată părintelui Lev Gillet. «Începând cu anii 1970, noi parohii francofone au fost create nu numai la Paris, ci pe întreg teritoriul Franţei. Astăzi ele sînt majoritare, răspunzând nevoilor pastorale ale credincioşilor francezi, dar şi ale copiilor şi nepoţilor de emigranţi care sînt din ce în ce mai profund integraţi în societatea franceză»: *Annuaire de l'Eglise Orthodoxe de France 2010/2011,* Monastère de Cantauque 2010, p. 8.

[5] Felicia Dumas, *L'Orthodoxie en langue française –perspectives linguistiques et spirituelles,* Iaşi, Casa editorială Demiurg, 2009.

BDD-A100 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

Jean Cassien[6] -, redactat la începuturile apariției sale în variantă bilingvă şi apoi exclusiv în franceză, pînă la înlocuirea sa în 2008 cu revista *Apostolia.* Ne-a interesat să vedem în ce mod au fost traduşi în această publicație, de către români cu statut de autorități normative (teologi, clerici foarte buni cunoscători de limbă franceză, sau francezi foarte buni cunoscători de limbă română), o serie de termeni care țin de practica liturgică a Ortodoxiei, în direcția integrării lor în terminologia ortodoxă individualizată în acest spațiu cultural şi lingvistic.

O subcategorie aparte a surselor religioase scrise au reprezentat-o resursele electronice, site-urile internet cu specific confesional ortodox, redactate în franceză, în mare parte site-uri de prezentare a parohiilor şi mănăstirilor ortodoxe, a slujbelor şi istoricului înființării acestora şi în primul rînd a celui mai important site ortodox francez de informare teologică, spirituală şi cultural-misionară: *orthodoxie.com*.

Din a doua mare categorie de surse - înregistrate -, au făcut parte o serie de înregistrări audio ale mai multor conferințe, predici, cuvinte de învățătură şi interviuri realizate cu personalități ortodoxe din Franța, episcopi, părintele stareț al unei mănăstiri de călugări, maica stareță a unei mănăstiri de călugărițe, credincioşi, monahi şi monahii trăitori ai Ortodoxiei exprimate în limba franceză. Acestea au urmărit aspecte terminologice neconsemnate de literatura religioasă scrisă, lămurite în mare măsură prin metoda anchetelor lexicale de teren. Cîmpurile noționale cele mai reprezentate aici au fost cele care desemnează o serie de apelative şi formule de adresare, obiecte bisericeşti şi aspecte ale practicii obişnuite a Ortodoxiei de către credincioşii români, cu specificitate cultural-tradițională românească.

După cum se poate constata, alcătuirea corpusului a urmărit reprezentativitatea diversității discursive şi jurisdicționale (la nivelul confesiunii ortodoxe), precum şi a integralității surselor menționate, ceea ce a presupus o adevărată reflecție în acest sens, premergătoare constituirii sale.

Această reflecție a continuat şi la nivelul exploatării corpusului în vederea stabilirii echivalențelor lexicale şi a redactării propriu-zise a dicționarului bilingv, care s-a făcut în funcție de trei strategii principale:

1. cercetarea sa exhaustivă în vederea identificării termenilor ortodocşi din limba franceză (urmată de stabilirea echivalențelor cu termenii din română);

2. intuirea tipului de sursă în care s-ar fi putut găsi echivalențele din limba franceză ale unor termeni „foarte" specializați din română, pentru studierea funcționării normelor lexicale;

3. acolo unde nu am găsit echivalențe, apelul la anchetele lexicale de teren, realizate cu subiecți de notorietate teologică şi spirituală (ierarhi, părinți duhovnici, preoți, monahi sau monahii).

[6] Fost buletin săptămînal al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale, care conținea informații referitoare la viața liturgică a parohiilor şi mănăstirilor din Franța depinzînd canonic de aceasta, *le Feuillet* a fost înlocuit din 2008 cu revista *Apostolia*, care apare lunar, în versiune bilingvă, franceză şi română.

BDD-A100 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

Să vedem pe rînd, aceste trei strategii de exploatare a corpusului, ilustrate la nivelul redactării mai multor intrări lexicale, selectate din cîteva domenii semantico-referențiale cum ar fi viața obișnuită a credinciosului practicant, practica liturgică a acestuia, concepte din viața spirituală şi ascetică.

Interjecția *bogdaproste* face parte din prima categorie de termeni, din viața obișnuită a crediciosului. Negăsindu-i echivalentul în franceză consemnat în niciuna dintre sursele scrise ale corpusului de limbă franceză, am făcut apel la metoda anchetelor lexicale de teren, pentru a obține o posibilă aproximare a sa, propusă de unul dintre informatori, episcop ortodox de origine franceză:

Bogdaproste interj. Cuvînt cu care se mulțumeşte pentru ceva primit de pomană şi care înseamnă „Dumnezeu să(-ți) ierte păcatele"; nu există în limba franceză niciun echivalent, în primul rînd datorită nedezvoltării practicilor ritualice ale datului de pomană pentru sufletele celor adormiți. Am putea aproxima printr-o formulă de mulțumire care să conțină numele lui Dumnezeu, ca spre exemplu: **Dieu soit loué**! *Bogdaproste n'a pas d'équivalent, me semble-t-il. Peut-être, „Dieu soit loué".* CED[7].

Pentru găsirea echivalentului românescului *colivă*, ne-am orientat spre lucrări de catehează şi reviste parohiale care să facă referire la slujbele de pomenire a morților, adică să conțină macro-contexte posibile de utilizare a termenului. L-am găsit consemnat în mai multe dintre ele şi am ales, spre exemplificare, două contexte, unul extras din buletinul de informare al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale si Meridionale (FSJC) şi celălalt, dintr-o lucrare de catehează, tocmai pentru a-i sublinia statutul de normă lexicală:

colivă f. Grîu fiert amestecat cu zahăr şi cu nuci pisate, împărțit la înmormîntări şi parastase ca pomană pentru cei adormiți : **colybes** (f. pl.). *Comme pour tous les offices des défunts, les paroissiens qui le souhaitent peuvent apporter au cimetière militaire des colybes, du vin et d'autres offrandes, qu'on partagera à la fin, après la bénédiction.* FSJC. *Recette des colybes* : *cuis du blé après l'avoir fait tremper puis mélange-le à du miel et des amandes pilées. Décore le plat par une croix faite en amande ou en fruits confits.* VJP[8].

Sintagmele *dezlegare la peşte* şi *dezlegare de păcate* au fost integrate intrării lexicale *dezlegare*. Pentru identificarea echivalențelor lexicale din limba franceză a trebuit să intuim tipul de sursă în care le-am fi putut găsi şi anume calendarele liturgice –în primul caz- şi, respectiv, lucrări bisericeşti sau teologice, în al doilea:

dezlegare f. 1. Pogorămînt, permisiune din partea Bisericii pentru nerespectarea unor reguli îndeobşte referitoare la post: **autorisation** (f.). *On pourrait appeler le fait que le poisson est autorisé autorisation, permission ou bénédiction de manger du poisson. Mais, on dit plutôt que le poisson est permis, ou autorisé.* CED. || sin. **dispense** (f.). *La dispense de jeûner peut êter accordée aux enfants et aux personnes âgées.* CED. || ~ **la peşte** (s.n.). Permisiunea de a consuma peşte în

[7] Felicia Dumas, *Dicționar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez*, Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Editura Doxologia, 2010, p. 77.

[8] *Ibidem*, p. 93.

BDD-A100 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

anumite zile din posturi, însemnate în calendar: **le poisson est autorisé** (**permis)**. *Le poisson, l'huile et le vin sont autorisés aux fêtes suivantes, quand elles tombent un mercredi ou un vendredi: 7 janvier (Saint Précurseur); 25 mars (Annonciation)....* CMSA. *Du 15 novembre à Noël, on s'abstient tous les jours de viande, de lait, de fromage, de beurre et d'oeufs... Les samedis et dimanches, deux repas. L'huile, le vin et le poisson sont permis (le poisson est supprimé à partir du 12 décembre).* CMSA. || sin. **bénédiction-poisson** (f.). *Lundi 21 novembre, Entrée de la Mère de Dieu au temple ; bénédiction-poisson.* FSJC. || sin. **dispense de poisson** (s.n.). *La dispense de poisson signifie qu'il est permis de manger du poisson; de même pour l'huile.* FJMD. || **~ a de păcate** (s.n.). Iertarea păcatelor acordată de către preot credinciosului care se spovedeşte, în numele lui Hristos: **absolution** (f.). *Lorsqu'au terme d'une confession le prêtre donne l'absolution, c'est-à-dire le pardon (la rémission des péchés confessés), il pose son étole sur la tête du fidèle agenouillé.* VTO. || **dezlegări** (f.pl.). 1. Rugăciuni citite de preot cu diferite ocazii, pentru dezlegarea de jurăminte, de blesteme, a femeii la 40 de zile de la naştere: **prières** (f.pl.). *Prières pour ceux qui font la paix après une querelle, du Grand Euchologe et Arkhiératikon.* GEA. 2. Rugăciuni pentru dezlegare de demoni, pentru cei îndrăciţi: **exorcismes** (m.pl.). *Exorcismes de saint Basile le Grand, exorcismes de saint Jean Chrysostome, du Grand Euchologe et Arkhiératikon*. GEA[9].

Aceeaşi strategie de exploatare a corpusului a stat şi la baza stabilirii echivalentului lexical al termenului *harţi*. Am intuit că tipul de sursă unde am fi putut să-l identificăm ar fi fost calendarele liturgice. Am consultat cît mai multe calendare redactate în limba franceză, în versiune atît scrisă şi imprimată, cît şi în variantă electronică şi am ales să menţionăm toate expresiile echivalente găsite, care au valoare de sinonime:

harţi m.pl. Denumire populară a zilelor de miercuri şi vineri în care postul este suspendat, permisiune din partea Bisericii de a nu ţine post în zilele respective: **sans jeûne** (loc. n.). *Vendredi 31 décembre, sans jeûne.* CEO. || sin. **toute abstinence est supprimée.** *Pendant la semaine qui suit le dimanche du pharisien et du publicain, toute abstinence est supprimée. Tous les jours de la semaine de la Tyrophagie, abstinence de viande seulement.* CMSA. || sin. **pas de jeûne** (loc. n.). *Vendredi 31 décembre, pas de jeûne.* OIOI[10].

Să vedem acum şi cîţiva termeni care se referă la practica liturgică a credincioşilor. Ei denumesc slujbe specifice ale Ortodoxiei, pentru ale căror echivalenţe lexicale din limba franceză am urmărit şi exploatat mai cu seamă lucrări de liturgică, sau de spiritualitate în general. În unele cazuri însă, a trebuit fie să intuim tipul de sursă care le-ar fi putut conţine, fie să apelăm la anchetele lexicale de teren (al căror rezultat este notat cu sigla CED). Spre exemplu, pentru stabilirea corespondentului lexical al substantivului *denie*, am intuit ca tip de sursă de literatură religioasă care l-ar fi putut include site-urile internet ale parohiilor

[9] Felicia Dumas, *Dicţionar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez,* p.106.
[10] *Ibidem,* p. 135.

BDD-A100 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

ortodoxe francofone, unde este precizat programul liturgic al acestora. Prin urmare, am propus spre exemplificare un context bilingv, explicit, franco-român:

denie f. Slujbă de utrenie cu rînduială specială, săvîrşită în postul Paştelui, în joia şi în vinerea mare, spre exemplu: **Matines** (f.pl.). *Paroisse orthodoxe roumaine Tous Saints Grenoble : programme liturgique : Mercredi saint (Miercurea mare) 19 :30 Matines et confessions (Denie şi spovedanie)*. OIOI[11].

Pentru slujba privegherii, contextul de exmplificare a utilizării cu valoare normativă a echivalentului găsit în limba franceză după compulsarea corpusului de literatură liturgică a fost extras dintr-o lucrare de teologie liturgică. Există însă în franceză doi termeni diferiți pentru denumirea acestei slujbe, în funcție de structura ei liturgică. Privegherea de toată noaptea este unită cu liturghia euharistică şi se slujeşte mai ales în mănăstiri ; în limba franceză ea este denumită *agrypnie*, termen ce reprezintă un împrumut din greacă. Pentru sublinierea caracterului normativ de utilizare a acestui echivalent lexical, am propus două contexte de exemplificare, unul extras dintr-un text de prezentare a programului liturgic al unei mănăstiri cu tipic athonit (mănăstirea Acoperămîntul Maicii Domnului de la Solan) şi unul dintr-un text de literatură spirituală (*Flori din Grădina Maicii Domnului* a părintelui Paisie Aghioritul, în versiune franceză):

priveghere f. Slujbă bisericească de noapte, care se săvîrşeşte în mănăstiri şi, mai rar, în unele biserici, în ajunul unei sărbători, care cuprinde vecernia şi utrenia: **vigile** (f.). *Tout l'office de la vigile est en effet comme un raccourci de l'histoire sacrée, avec la création du monde, la chute, l'attente messianique et la manifestation de Jésus culminant dans l'Eucharistie... Cet office se compose fondamentalement des Vêpres et des Matines.* VL. || ~ **de toată noaptea**. Priveghere care durează toată noaptea şi care se slujeşte în mănăstiri şi mai ales în mănăstirile athonite, în ajunul marilor sărbători: **agrypnie** (f.). *Au monastère, c'est l'agrypnie de l'Exaltation de la Croix.* LAM. *Ce père ne s'asseyait jamais dans sa stalle, même pendant les agrypnies, mais se tenait toujours debout et disait la prière de Jésus.* FJMD[12].

Practica ducerii pomelnicului cu numele credincioşilor la altar nu am gasit-o consemnată în sursele scrise sau înregistrate de literatură teologică, liturgică, catehetică sau spirituală (care menționează echivalentul lexical al termenului *pomelnic*) din corpusul nostru. De aceea, a trebuit să apelăm la anchetele lexicale care ne-au permis identificarea şi menționarea în dicționar a corespondentului lexical al sintagmei verbale *a da un pomelnic* (foarte folosită în limba română, în contextul practicii liturgice):

pomelnic n. Listă cu numele celor vii şi al celor adormiți, pe care credincioşii o duc la altar şi o dau preotului pentru a fi pomeniți la liturghie: **dyptiques** (f.pl.). *Dyptiques: registre des défunts ou vivants dont on fait mémoire au cours de la Divine Liturgie. On l'appelle parfois Livre de vie. La lecture des diptyques au cours de la Divine Liturgie a beaucoup varié. Elle est située actuellement pendant*

[11] Felicia Dumas, *Dicționar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez*, p. 105.
[12] *Ibidem*, p. 106.

BDD-A100 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

l'anaphore. DLC. || **a da un ~** (s.v.). A duce pomelnicul la altar şi a-l înmîna preotului, pentru ca acesta să se roage pentru cei care sînt scrişi pe el: **donner les noms à l'église** (s.v.). *Aujourd'hui, j'ai donné vos noms à l'église.* CED[13].

Primele două strategii de exploatare a corpusului de literatură religioasă de specialitate s-au regăsit şi la nivelul identificării echivalenţelor lexicale ale unor termeni care denumesc concepte ale vieţii spirituale. Ne vom referi aici numai la doi dintre aceştia, la substantivul feminin *trezvie* şi la sintagma nominală folosită numai la plural, *vămile văzduhului*. Pentru găsirea echivalentului din limba franceză al cuvîntului *trezvie*, a trebuit să intuim tipul de sursă susceptibil de a-l conţine; este vorba despre o serie de lucrări de spiritualitate ascetică ale Sfinţilor Părinţi care au insistat asupra virtuţilor duhovniceşti ale trezviei, printre care şi Sfîntul Maxim Mărturisitorul. *Viaţa ascetică* a acestuia a fost tradusă în limba franceză de părintele arhimandrit Placide Deseille, care propune în acest fel ca normă lexicală echivalentul *sobriété spirituelle*, însoţit de termenul grecesc corespondent - redat ca atare -, *nepsis*. Am căutat apoi şi în multe alte tipuri de surse să vedem care este relaţia ce se stabileşte între împrumutul din greacă şi calcul său lexical din franceză, pentru a ajunge la concluzia funcţionării lor sinonimice, precizată ca atare în dicţionar şi ilustrată prin menţionarea a două contexte de utilizare cu valoare legitimatoare normativă –un glosar nomocanonic tradus din greceşte şi o lucrare de spiritualitate ortodoxă (tot din scrierile părintelui Paisie Aghioritul):

trezvie f. Stare sufletească de trezie, de veghe (în greceşte, „nepsis"), de supraveghere a gîndurilor, de luare aminte a minţii la atacul gîndurilor; concept al misticii ortodoxe care apare la Părinţii filocalici numiţi „neptici": **sobriété spirituelle** (s.n.). *La sobriété spirituelle (nepsis) est l'activité de l'intellect qui veille et lutte pour rester maître de lui-même sous l'assaut des „pensées", des impulsions mauvaises ou suspectes qui s'efforcent de le griser, de lui faire perdre sa lucidité intérieure, de troubler son jugement et de l'entraîner à des consentements contraires aux préceptes divins et au dynamisme intérieur de l'Esprit. (note du père archimandrite Placide Deseille à la Vie ascétique de saint Maxime le Confesseur)*. ED. || sin. **nepsis** (f.). *La nepsis désigne la vigilance, l'état d'éveil.* RNM. *Nepsis: terme qui désigne la sobriété et la vigilance*. LPP.[14]

Sintagma nominală *vămile văzduhului* este una specializată care denumeşte o serie de instanţe cu care se confruntă sufletul după moarte şi care îi determină soarta judecăţii particulare. Pentru găsirea echivalentului său lexical folosit în limba franceză a trebuit să intuim din nou tipul de sursă în care l-am fi putut găsi consemnat. Ar fi putut fi vorba ori de lucrări de spiritualitate de tipul sfaturilor sau convorbirilor cu mari părinţi duhovnici, care să se refere la viaţa de după moarte, ori de versiuni în limba franceză ale unor texte din greceşte scrise de călugări care au abordat acelaşi subiect, al vieţii sufletului după moarte. Am găsit două sintagme nominale şi un substantiv feminin (toate întrebuinţate exclusiv la plural, ca şi în

[13] *Ibidem*, p. 229.
[14] *Ibidem*, p. 299.

BDD-A100 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

română), cu funcționalitate discursivă sinonimică, menționate ca atare în dicționar şi însoțite de contexte foarte largi de exemplificare, de preferință cu valoare explicativă a acestor instanțe instalate în calea sufletului către cer :

vămi f.pl. || **~le văzduhului** (s.n.pl.). Conform credinței tradiționale (şi nu vreunei dogme sau învățături de credință), spațiul dintre pământ şi cer este împărțit în mai multe regiuni în care se găseşte cîte un tribunal numit vamă, unde se judecă păcatele oamenilor după moarte: sufletul celui adormit trebuie să treacă prin aceste vămi (ținute de diavoli care îi vor cere socoteală şi plată), unde i se vor judeca păcatele şi socoti faptele bune, hotărîndu-se astfel ridicarea lui la cer sau aruncarea în iad (această trecere prin vămile văzduhului se face în cele patruzeci de zile de după moartea cuiva): **péages aériens** (s.n.pl.). *L'humble possède aussi l'amour, car ces deux vertus sont soeurs. C'est par ces caractéristiques, amour et humilité, que les saints anges distingues les enfants de Dieu; ils prennent leurs âmes avec amour, leur font traverser sans crainte les péages aériens, et les font monter jusqu'au Père de la tendresse*. LPP. || sin. **télonies** (f.pl.). *Ces deux courts textes évoquent les « télonies », c'est-à-dire les « péages » par lesquels, selon la tradition orthodoxe l'âme passe après la mort. Ces péages sont tenus par des démons qui réclament leur dû et cherchent à retenir l'âme pour les péchés qu'elle a commis durant sa vie terrestre. Il y a autant de péages que de types de péché. L'âme est accompagnée par deux anges qui la défendent en proportion de ses bonnes actions et de ses vertus, face aux démons accusateurs. De la façon dont l'âme franchit ces péages, dépend son sort provisoire après la mort, en attendant que son sort définitif soit fixé par le Jugement dernier. (Recension de Jean-Claude Larchet au livre Moine Grégoire, disciple de saint Basile le Jeune, Le Péage après la mort, traduit du grec par Sœur Svetlana Marchal, introduction du P. Placide Deseille, Düsseldorf, éditions Verein Heiliger Serafim von Sarov, 2001).* OIOI. || sin. **péages après la mort** (s.n.pl.). *Le texte moins développé, publié en deuxième partie de ce cahier et intitulé : Révélation faite par l'Ange à Abba Macaire au sujet des Pannychides, doit être lu dans le même esprit. Il est à noter que ce texte, présenté comme un extrait des Homélies de saint Macaire d'Égypte, n'appartient pas au corpus classique des œuvres de ce dernier. (Recension de Jean-Claude Larchet au livre Moine Grégoire, disciple de saint Basile le Jeune, Le Péage après la mort, traduit du grec par Sœur Svetlana Marchal, introduction du P. Placide Deseille, Düsseldorf, éditions Verein Heiliger Serafim von Sarov, 2001).* OIOI.[15]

Desigur, în varianta finală, deja închegată în intrări lexicografice bine structurate şi definitivate ale dicționarului, utilizarea uneia sau alteia dintre cele trei strategii de exploatare a corpului rămîne întru totul implicită şi nu tocmai perceptibilă la prima vedere. Putem însă afirma cu toată certitudinea că atît reflecția premergătoare alcătuirii corpusului de bază al cercetării, cît şi aceea referitoare la configurarea acestor strategii de exploatare a sa au reprezentat condiții absolut necesare pentru o bună definitivare a activității de redactare a

[15] Felicia Dumas, *Dicționar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez*, p. 307.

BDD-A100 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

dicționarului bilingv. S-au stabilit astfel relații de interdependență lexico-semantico-cultural-confesională între tipurile de surse inventariate şi strategiile de exploatare a lor (pe care le-au determinat); în acelaşi timp, utilizarea lexicografică eficientă a celor trei strategii a fost posibilă numai în condițiile realizării prealabile a unei clare tipologizări a surselor la nivelul unui corpus divers şi cît mai complet cu putință.

Bibliografie:

Annuaire de l'Eglise Orthodoxe de France 2010/2011, Monastère de Cantauque, 2010

Dumas, Felicia, *L'Orthodoxie en langue française –perspectives linguistiques et spirituelles*, avec une Introduction de Mgr Marc, évêque vicaire de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, Iaşi, Casa editorială Demiurg, 2009

Dumas, Felicia, *Dicționar bilingv de termeni religioşi ortodocşi: român-francez,* Iaşi, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Editura Doxologia, 2010

Dumas, Felicia, «La rédaction d'un dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes: quelques aspects d'un projet de recherche», in *Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică şi ştiință literară*, vol. IV, Chişinău, CEP USM, 2010, p.216-227

Sigle:

CED = Corpus d'enquêtes Dumas / Corpus de anchete Dumas

CEO = *Calendrier de l'Eglise orthodoxe en ligne*: www.calendrier.egliseorthodoxe.com

CMSA = Calendrier liturgique, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand

DLC = *Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée*, traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Goldman, éditées avec la bénédiction de S. Em. L'archevêque Joseph, Métropolite de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, domaine de Cantauque, 2006

ED = *L'évangile au désert,* archimandrite Placide Deseille, Paris, Cerf, 1999

FJMD = *Fleurs du jardin de la Mère de Dieu*, par le père Païssios, moine du Mont Athos, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Théssalonique, Grèce, 1998

FSJC = *Feuillet Saint Jean Cassien*, Bulletin hebdomadaire d'information de la Métropole orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale

GEA = *Grand euchologe et arkhiératikon*, par le père Denis Guillaume, Diaconie apostolique, 1992

LAM = *Lettre aux amis des monastères* Saint-Antoine-Le-Grand et Protection de la Mère de Dieu

LPP = *Lettres*, Père Paissios, moine du Mont Athos, traduit du grec par Soeur Svetlana Marchal, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Théssalonique, Grèce, 2005

OIOI = *Orthodoxie: information orthodoxe sur internet* / Ortodoxie : informație ortodoxă pe internet

BDD-A100 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)

VJP = *Vers la joie pascale*, cahier catéchétique pour découvrir le temps liturgique autour de Pâques, Sophie Lossky, Catéchèse Orthodoxe, 2005

VL = *La vie liturgique*, père Boris Bobrinskoy, Paris, Cerf, 2000

VTO = *Vocabulaire théologique orthodoxe*, par l'équipe de Catéchèse orthodoxe, Paris, Cerf, 1985

BDD-A100 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:59:03 UTC)